

Kadın Gazeteci Olmak: Uçan Haber “Kadın ve Medya” Özel Sayısının İncelenmesi

Sırma Oya Tekvar*

Karabük Üniversitesi İşletme Fakültesi, Karabük

Öz

Dünyada 1970’lerin başında, Türkiye’de de 1980’lerden itibaren kamusal alanda görünürlüğü artan kadın hakları ve toplumsal cinsiyet konusu, kadınların kimliğinin ve toplumdaki rollerinin yeniden belirlenmesine, kadına yönelik araştırmaların geliştirilmesine hız kazandırmıştır. Bu durum aynı zamanda kadınların medya çalışanı olarak iş dünyasında yer edinemelerine olanak vermiş; onların gazetecilik, habercilik, editörlük gibi medyaya ilişkin mesleklerde görünür kılınmalarını da desteklemiştir. Nitekim ataerkil düzende, her sektörde olduğu gibi medya sektöründe de kadınların maddi-manevi ikincil konumda olmaları, eşitsiz davranış ve tutumlara maruz kalmaları ve kadın çalışanlara ilişkin önyargılar, hala önemli bir mücadele konusudur. Bu çalışmanın amacı, Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği’nin bir yayını olan Uçan Haber’in gazeteci kadınlar ile ilgili özel sayısını inceleyerek Türkiye’de gazeteci kadınların medya örgütlerindeki konumu, karşılaştıkları sorunlar, zorluklar ve ne gibi durumlardan şikâyetçi oldukları hakkında bir değerlendirme yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadın çalışmaları, kadın gazeteci, Uçan Haber, Uçan Süpürge, kadın hakları

Being a Woman Journalist: Analyzing Uçan Haber “Woman and Media” Special Issue

Abstract

Women rights and gender issue have become apparent since 1970s in the world and 1980s in Turkey. Thus redefining women’s identity and their roles in society and developing women studies have gained acceleration. This development also gives opportunities to women to take place in business world as media employees and support them to be visible in professions such as journalism, reporting and editorship. However subordination of women, unequal attitudes and behaviors to them and prejudices against them are still critical problems to be solved in patriarchal business order so in media sector as well. This study aims to define Turkish journalist women’s position in media corporations, problems and challenges they face with, and their complaints regarding their professional status. Within this context, the periodical Uçan Haber’s (Flying News) special issue about journalist women was analyzed. Uçan Haber is the publication of Flying Broom Communication and Research Association (Uçan Süpürge).

Keywords: Women studies, woman journalist, Uçan Haber, Flying Broom, women rights

GİRİŞ

Gazeteciliğin ve medya sektörünün kamusal alanın tam da merkezinde olması, bu alanın erkek alanı olduğu ön yargısını da beraberinde getirmiştir. Medyanın cinsiyetçi yapısı, burada çalışanların içinde buldukları profesyonel ideolojiden kaynaklanmaktadır. İletişim sektörü kadını iki kalıp yargı içinde kullanmaktadır. Birincisi ataerkil yapı içinde kadının anne, eş, ev kadını gibi geleneksel roller içine alınması, ikincisi ise ilgi çekicilik, en çok izlenme ve sansasyon kaygılarına boyun eğmiş şekliyle kadın bedeninin teşhir edilmesi (Timisi, 1997: 2). Kadının bu kalıplara

indirgenmesi yanında, kadına yönelik mesleki ayrımcılığın en fazla yaşandığı alanlardan biri de medya sektörüdür. Kadınların mesleki anlamda medyada geç yer alması ve uğradıkları ayrımcılık medya ürünlerindeki cinsiyetçi niteliğin de nedenlerinden biri olarak görülmektedir.

Van Zoonen'a göre (1994: 54), medya endüstrilerinde kadınların maruz kaldığı ayrımcı tutumlar, bir kadın olarak meslek sahibi olmanın sorunlu bir durum olduğunu göstermektedir. Kadınlar, onlardan mesleki yönden profesyonel kıstaslara ulaşmaları beklenirken aynı zamanda kadınlığın sosyal ve kültürel beklentileriyle de karşı karşıya gelmektedirler. Medyanın öncelikli gelişen basın alanında da aynı şekilde kadınlar profesyonel yazarlar olarak yer alırken, günümüzde de erkek meslektaşları tarafından hala "öteki", "farklı" olarak görülmeye devam etmekte, kadın gazeteci olmanın zorlukları sıkça feminist haber sitelerinde dile getirilmekte (örneğin T., 2016; Tahaoğlu, 2015; Şen, 2016) ve araştırmalarda yer almaktadır (örneğin Saygılıgil, 2014; Erdoğan 2014; Dursun, 2011).

Doğal bir "profesyonel gazetecilik hususiyetleri" olarak betimlenen haber kültürü, tüm pratik ve ideolojik gayelerde örnek olarak erkek ve haddi olmadan müdahale eden bir yapı olarak kadın çerçevesinde örgütlenmektedir (Ross'tan aktaran Chambers, vd., 2004: 123). Uçan Haber "Kadın ve Medya" Özel Sayısında yer alan bir araştırmaya göre (2006), dünya basınının genelinde gazeteci kadın oranı % 37'dir. Sadece gazeteler söz konusu olduğunda ise bu oran % 29'a düşmektedir. Basında profesyonel kadın çalışanların hem ideolojik olarak hem de pratikte cinsiyetçi bir ayrıma maruz kalmaları, onların profesyonellik ve mesleki kıstaslar altında ciddiye alınmaması ve böylece meslekte yer edinmeleri teşvikinin engellenmesi, bu sektörde kadın çalışanların sayıca az oluşunun nedenlerinden biri olarak düşünülmektedir. Kadınların medyada mesleki anlamda yer almamaları veya kadın çalışan sayısının az olması ya da bu sektörde yönetim mekanizmalarında yer alamamaları da kadınların ikincil konumda olduğu cinsiyetçi ilişkileri ve kalıp yargıları değiştirmeye yönelik tutum ve düşüncelerin medyada yer almamasıyla ilişkilendirilebilir. Zira Köker'in de belirttiği gibi (2000: 326) "eğer medyada daha çok sayıda kadın çalışabilseydi ve kadınlar karar mekanizmalarında sorumluluk alabilselerdi, kadınların dünya tasarımları daha çok seslendirilebilecekti" şeklindeki yorumlara bu konuda yapılan pek çok çalışmada rastlamak mümkündür.

Medyada kadının konumu ve bu sektörde çalışan kadınların durumuna bakılacak olursa, kadının temsil oranıyla, kaynağıyla, fotoğrafıyla, görüntüsüyle, diliyle medyada yerinin neden az, eksik veya çarpık olduğu ortaya çıkar. Kadın gazetecilerle ilgili yapılan araştırmaların sonucuna göre (Mater, 2007);

- Gazetecilerin % 30 – 35'i kadın
- Kadın gazetecilerin eğitim düzeyi daha yüksek, maaşları daha düşük
- Aralarında evli ve çocuklu olanların sayısı az
- Çoğu güvencesiz çalışıyor
- Karar mekanizmalarında çok azlar

- Yükselmek için daha çok çalışıyorlar
- Yönetici kadınlar magazin, kültür, aile, yaşam, kadın gibi bölümdeler
- İşyerinde tacize maruz kalıyorlar

Gazete ya da televizyonlarda kadınlar genellikle yaşam, magazin, kültür, moda gibi "hafif" addedilen bölümleri yönetmekte, kadın köşe yazarlarının da "hafif" konular yazması beklenmektedir (Mater, 2007). Dolayısıyla kadınların kamusal alanda olduğu gibi medyadaki temsili de, bu kadının meslek sahibi olarak yerinin ve algısının ne olduğuyla ilişkilidir. Bu çalışmanın amacı, kadınların medya kuruluşlarındaki konumu, karşılaştıkları sorunlar, zorluklar ve ne gibi durumlardan şikâyetçi oldukları hakkında bir değerlendirme yapmaktır. Bunun için amaçlı örneklem kapsamında Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği'nin bir yayını olan Uçan Haber'in, 2006 yılına ait "Medya ve Kadın" konulu özel sayısı incelenmiştir.

TÜRKİYE'DE GAZETECİ KADINLAR

Türk basın tarihinde kadınların yer alması Tanzimat dönemine kadar gider. O dönemde özel eğitim almış olan üst sınıf mensubu kadınlar basında da gazeteci olarak yerlerini almışlardır. Fatma Aliye, Halide Edip bu dönemin öncü kadın gazetecilerindendir. Nitekim Türk basınında gazeteci kadınların sayıca çoğalıp daha etkin bir şekilde mesleğe atılmaları üniversitelerde iletişim ile ilgili bölümlerinin açılmaya başladığı ve kadın hareketinin ivme kazandığı 1980'li yıllara denk gelir. Asker, günümüz gazeteci kadınlarla Türk basınındaki ilk gazeteci kadınlar arasındaki farklı özellikleri şöyle sıralamaktadır (1991:100):

- İlk kadın gazeteciler varlıklı ve tanınmış aile kızları olmasına karşılık günümüzde gazetecilik yapan kadınlar çoğunlukla orta sınıfın kızlarıdır.
- İlk kadın gazeteciler özel eğitim almış kimselerdi. Oysa günümüzde gazetecilik yapan kadınlar Cumhuriyet döneminde eğitimde sağlanan fırsat eşitliğinden yararlanmışlardır. Çoğunluğunu ise gazetecilik dalında da eğitim veren Basın Yayın Yüksek Okulu mezunları oluşturur.
- İlk kadın gazeteciler çoğunlukla şiir, roman, öykü gibi yazın dallarında da ürün vermişlerdir. Bugünkü kadın gazeteciler içinde çevirmenlik, yazarlık yapanlar yok denecek kadar azdır.
- İlk kadın gazeteciler kadın hakları konusunda yazılarla gazeteciliğe başlamışlardır. Bugünkü kadınlar daha çok 80li yıllarda gazeteciliğe başlamışlardır. Bunda ülkenin toplumsal ekonomik gelişmesi yanında aldıkları gazetecilik eğitiminin de rolü vardır. Kadın haklarına olan ilgileri ise kişisel çabalardan öteye geçmemektedir.
- İlk kadın gazeteciler için gazetecilik, seslerini duyurabilecekleri bir araçtı. Günümüzde gazetecilik yapan kadınlar için ise gazetecilik bir meslektir.

Günümüzde yönetimden kurallara ve söylemlere kadar ataerkil ideolojinin egemenliği altında olan gazetecilik mesleğinde kadınlar hala sınırlı sayıda ve sınırlı işlerde çalışmaktadır. Örneğin gazeteci Vivet Kanetti (Kanetti, 202: 119) Türk basınında erkek gazetecilerle aynı donanım, eğitim hatta karizmaya sahip kadın gazetecilerin

olduğunu; ama bu kadınların erkek meslektaşlarıyla ne işte yükselmede, ne fırsat eşitliğinde, ne de çalışma koşullarında eşit şartlarda olmadığını dile getirmektedir. Gazeteci kadınlar meslek hayatlarında; erkeklere göre daha fazla emek ve yetenek sergileme zorunluluğu, buna rağmen bazı çıtaların aşılammaması, işsizlik durumunda erkekler arasında harekete geçen dayanışmanın dışında kalmak, kimi kadınların hak ederek vardıkları yerleri kaybetmeleri, kimi yerlere hiç varamamaları, eşit görev karşılığı meslektaşlarından çok daha düşük ücret almaları gibi tutum ve engellerle karşılaşmaktadır. Bunun nedeni de en başta erkek meslektaşlarının onları gazeteci-kadın değil, kadın-gazeteci olarak görüyor olmalarıdır. Bununla beraber medya yöneticilerinin, kadın profesyonellerin siyaset, bilim gibi ciddi konuların değil magazin gibi hafif konuların haberlerini yapmaya daha yatkın oldukları yönünde bir anlayışa sahip oldukları vurgulanmaktadır:

“Ciddi konuları tartışmak, gazeteci erkeklerin işidir. Erkek profesyonellerin. Sadece onların. Magazin konularını tartışmak için kadın getiririz; ama onun ‘profesyonel gazeteci’ olması gerekmez... Gençse, güzelse, düzgün konuşuyorsa, o işimizi haydi haydi görür...” (Kanetti, 202: 86).

Köker (2000: 349), medyada cinsiyetçi işbölümünün kurumsallaşma biçimini inceleyen araştırmalarda meslek içi işbölümünde cinsiyetçi ayrımın varlığının bulgularını, araştırmalarda kadınlara verilen işlerin “kapalı mekanlarda masa başında çalışmayı zorunlu kıldığı, tekrarlara dayalı, sürekli, emek yoğun çabaları içerdiği ve ataerkil toplumun geleneksel kadına özgü iş anlayışının bu iş koluna da yansıdığı” sonucuna varıldığını belirtmiştir. Timisi de (1997: 21), kadınların çalışma alanlarının erkeklerin daha az yer aldığı alt kademeleri oluştururken, karar verme noktalarında kadınların yükselmelerinin de erkek meslektaşlara oranla hem daha zor, hem de daha geç olduğunu dile getirmiştir.

ÇALIŞMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Bu çalışmada, günümüzde kadın gazetecilerin çoğunlukla ne tür zorluklar ve engellerle karşılaştıklarını ve bunları nasıl dile getirdiklerini irdeleyebilmek için kadın dergisi olan *Uçan Haber* Aralık 2006 özel sayısında yer alan kadın gazetecilerle ilgili yazılar ve röportajlar incelenmiştir. Çalışmada, dergide konu edilen gazeteci kadınların iş yerindeki pozisyonları, onlara ne gibi görevler verildiği, maruz kaldıkları davranış biçimleri, gördükleri şiddet türü, özel yaşantılarıyla mesleklerini nasıl dengeledikleri gibi yanıtları incelenerek nitel bir analiz yapılmış; böylece gazeteci kadınların meslek çevresinde nasıl algılandığı serimlenmeye çalışılmıştır. Türkiye’de bilinen en eski ve kapsamlı kadın iletişim derneği Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği olduğu için ve dernek, bu çalışmanın kapsamıyla doğrudan ilişkili özel bir sayı çıkartmış olduğu için, incelenen dergi amaçlı örneklem ile seçilmiştir.

Uçan Süpürge kadın örgütüne bağlı olarak yayınlanan Uçan Haber dergisinin bu çalışmada incelenecek olan sayısında, bir bölüm olarak yer alan (sayının da başlığını oluşturan) “Dosya: Kadın ve Medya” teması altında, çeşitli (makale, sunum, röportaj) yazarlara ait toplam on sekiz yazı bulunmuştur. Kısa haber ve reklam

niteliğindeki metinler, dergide yer alan “Kadın ve Sanat”, “Uçan Haber Ekstra” ve “Arşivde Bulunsun” isimli bölümler altındaki yazılar içerik farklılığı nedeniyle incelemenin dışında tutulmuştur. İncelenen metinler içinde ayrıca altı gazeteciyle yapılan röportajlar da yer almaktadır. Metinler kadın gazetecilerin karşılaştıkları sorunlar ve zorluklar doğrultusunda ele alınmıştır. Gazetecilikte kadın olmanın dezavantajları nelerdir? Kadınlar hangi alanda daha çok görev almaktadır? Gazeteci kadınlar çalıştıkları kurumlarda ayrımcılığa ne şekilde maruz kalıyorlar? Erkek meslektaşların kadınlara bakış açısı nasıl? gibi meslekte cinsiyet ayrımcılığına ilişkin soruların yanıtları aranmıştır. Bunu yaparken, elde edilen tespitlerin örnekleme nicel dağılımları da dikkate alınarak bulgular üç başlık altında verilecektir. “Gazeteci Kadınların Eğitim Düzeyi ve Meslekî Konumları” başlığı altında kadınların meslekte yükselmede karşılaştıkları engeller ve sorunlar irdelenecektir. İkinci bölümde “Gazeteci Kadınların Maruz Kaldığı Şiddet ve Tacize Yönelik Davranışlar” başlığıyla çalıştıkları yerlerde ve görev başında karşılaştıkları şiddet ve tacizler ele alınacaktır. Sonra da iş kadını olarak evde ve annelikte yaşadıkları zorluklar “Gazeteci Kadınların Çalışan Kadın Olarak Ev Hayatı ve Annelikleri” başlığında incelenecektir. Çalışmada Türkiye’deki kadın gazetecilere ilişkin yazıların sayıca çok olmasının nedeninin, alternatif feminist medyada basın en yaygın olarak kullanılan bir iletişim aracı olmasına bağlı olduğu düşünülebilir.

1. Uçan Süpürge ve Uçan Haber Hakkında

Kadın dergisi Uçan Haber 1990’ların başında Ankara’da kurulan ve bir sivil toplum örgütü olan Uçan Süpürge’nin süreli bir yayınıdır. Uçan Süpürge, Türkiye ve dünyadaki kadın gündemini takip etmek için bilgi ve iletişim ağı, organizasyonu kurmayı amaçlamaktadır. 1990’lardan sonra Türkiye’de yaşanan iletişimsel, eylemsel kopukluğa bir çözüm ve iletişimin etkileşimi de beraberinde getireceği inancıyla örgütlenmiş bir kuruluştur. Adlarını ilk defa *Uçan Süpürge Kadın Filmleri Festivali* ile duyuran dernek, ulusal ve uluslararası kadın kuruluşlarıyla ortaklaşa düzenledikleri kadın eğitimleri, şiddet karşıtı kampanyalar ve kadın hakları savunuculuğunun yanında son yıllarda gazetecilikle de ilgili çalışmalar yürütmektedir (<http://www.ucansupurge.org/>).

Bu örgütün 1998 yılından itibaren çıkarılan ve şuan iki ayda bir basılan süreli bir yayın olan Uçan Haber de ticari kuruluşlardan bağımsız bir yapıya sahip oluşu ve egemen olan ataerkil yapıyı eleştirip değiştirmeye yönelik alternatif bir yapıya sahip oluşu nedeniyle bir alternatif feminist medya ürünü olarak kabul edilebilir. Bu çalışmada incelenecek olan “Kadın ve Medya” başlıklı özel sayısında kadınların medya gündemine yer verilmiştir. Önce “medyada kadın” içerikli haberlerden bir derleme yapılmış, sonra kadın örgütlerinin medyayla ilişkisine, gazeteci kadınların günümüz medyasına değin görüşlerine, televizyon dizileri ve kadın programlarına, medyadaki kadın temsiline dair konular ele alınmıştır. Bu sayıda gazeteci ve akademisyen kadınlarla beraber Uçan Süpürge’nin kadın muhabirleri ve kadın örgütleri de çalışmalarıyla yer almıştır.

ÇALIŞMANIN BULGULARI

Elde edilen bulguların nicel dağılımları da dikkate alınarak, bulgular üç başlık altında toplanabilir. “Gazeteci Kadınların Eğitim Düzeyi ve Mesleki Konumları” başlığı altında kadınların meslekte yükselmede karşılaştıkları engeller ve sorunlar irdelenmiştir. İkinci olarak “Gazeteci Kadınların Maruz Kaldığı Şiddet ve Tacize Yönelik Davranışlar” başlığıyla çalıştıkları yerlerde ve görev başında karşılaştıkları şiddet ve tacizler ele alınmıştır. Üçüncü olarak ise iş kadını olarak evde ve annelikte yaşadıkları zorluklar “Gazeteci Kadınların Çalışan Kadın Olarak Ev Hayatı ve Annelikleri” başlığında incelenmiştir.

1. Gazeteci Kadınların Eğitim Düzeyi ve Mesleki Konumları

Türkiye’de akademik ortamın farklılaşıp çeşitlendiği 1980’ler sonrasında Ankara’da Basın ve Yayın Yüksek Okulu ve diğer iletişim fakültelerinin açılmaya başlamasıyla, iletişim ve medya alanında eğitim gören kadın sayısı artmış, gazetecilikte de üniversite mezunu, mesleki açıdan donanımlı kadınlar çalışmaya başlamıştır.

Bu araştırmanın bulgularına göre, Uçan Haber özel sayısında ele alınan toplam on sekiz yazının on birinde gazeteci kadınların eğitim düzeylerine ilişkin bir bilgiye rastlanmamıştır. Eğitimleri hakkında bilgi veren yedi röportaj yazısına göre de görülebilen gazetecilerin (biri antropoloji, beşi iletişim ve Basın Yayın Y.O. olmak üzere) altısı üniversite, biri de Sosyal Hizmetler Akademisi mezunudur. Bu gazetecilerin mezun oldukları okul ve mezun oldukları yıl dışında eğitim hayatlarına ilişkin bir bilgiye rastlanmamıştır.

Gazetecilerin mesleki konumlarına gelince, çoğunluğu röportaj yazıları olmak üzere incelenen metinlerde yirmi yıl ve üzerinde mesleki deneyime sahip olduğu belirtilen gazeteci sayısı üç, on ila yirmi yıl arası deneyimi olan iki, yine on yıldan az bir süredir meslek hayatında olan iki gazeteci kadın bulgulanmıştır. Kadınların çalıştıkları iş bölümlerine gelince, incelemeye alınan toplam on sekiz yazının yedisinde kadınların mesleki statülerine ilişkin bir yazıya rastlanmamıştır. Geriye kalan on bir yazıdan sadece üç gazetecinin yönetim biriminde, müdür yardımcısı olarak çalıştığına ilişkin bilgi vardır. Diğerlerinin üçü çeşitli haber ajanslarında muhabirlik, ikisi editörlük, ikisi yazarlık ve biri de danışmanlık yapmaktadır. Bu kişilerin arasından üçünün birden fazla işle (hem muhabirlik hem editörlük, hem radyo sunuculuğu hem editörlük veya hem yazarlık hem muhabirlik gibi) uğraştığı bulgulanmıştır.

İncelenen yazılarda en çok değinilen konu karar mekanizmalarındaki kadın sayısının azlığıdır. Erkek egemen bir medya ortamında kadın çalışanlara üst pozisyonlar sunmaktan ve yetki vermekten kaçınıldığı¹, eşit yetenekte ve düzeyde²

¹ Örneğin Aksoy’un köşesinde bu durum şöyle anlatılıyor: “Türk basını seksisttir. Heteroseksüel erkek egemendir ve ancak kadınları köşe süsü olarak kullanır, onlara yöneticilik gibi üst pozisyonlar, politika yazarlığı gibi önemli imkanlar sunmaktan kaçınır”.

² İncelenen yazılar arasında kadınların erkeklerden daha eğitilmiş olduklarına ilişkin bir görüşe de rastlanmıştır.

olunsa bile erkek gazetecilerin tercih edildiği ve kadınların yükselmek için erkelerden daha çok çalışmaları gerektiği vurgulanmaktadır. Bununla beraber, çalışan kadın sayısının (son yıllarda bir az artış olduğu belirtilse de) hala çok düşük oranda (% 30 civarı) olduğu belirtilmekte ve kadınlara daha çok "hafif konular"³ olarak addedilen kültür-sanat bölümlerinde veya yurt ve dış haberler birimlerinde olduğu gibi kapalı mekanlarda masa başı işler verildiği belirtiliyor. İncelenen yazılarda ücret eşitsizliğine ilişkin ifadelerle rastlanmakla beraber röportajı yapılan genç gazetecilerin eşit ücretle çalıştıkları yönünde ifadeleri de bulgulanmıştır.

2. Gazeteci Kadınların Maruz Kaldığı Şiddet ve Tacize Yönelik Davranışlar

Gazeteci kadınların meslek hayatında en çok şikayetçi olduğu konulardan biri, erkek meslektaşları veya kamusal alanlardaki diğer erkekler tarafından maruz kaldıkları taciz ve şiddet davranışlarıdır. Bu çalışmada da Uçan Haber dergisinde incelenen yazıların neredeyse yarısından fazlasında (on sekiz yazıdan on adedi) gazeteci kadınların taciz ve şiddete maruz kaldıklarına ilişkin ifadeler vardır.

Özellikle Pakistan, Irak gibi İslam ülkelerinde veya yurt içinde yerel bölgelerde görev alan muhabir kadınlar, erkeklerin kadın muhabir-gazeteci imajını yadırgadıkları için onları göz hapsinde tutmaları veya İslam ülkelerinde örtünmedikleri takdirde alenen tacize uğradıkları yönünde deneyimler yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca işten geç saatte çıkmaları söz konusu olduğunda eve dönerken laf atma gibi tacize maruz kaldıklarına yönelik şikayetlere de bulgularda rastlanmıştır. Bu konuya ilişkin Timisi (1997: 23) şunu söylemektedir: "Türkiye'de yapılan bir araştırma, kadın gazetecilerin gece çalışması ve çalışma saatlerinin düzensizliği nedeniyle tedirgin olduklarını ortaya koymaktadır. Bu tedirginliğin kaynağı ise sırasıyla toplumsal çevre ve aile olarak belirtilmektedir (...) [kadın gazetecilerin] tedirginliğinin nedenlerinden bir diğeri ise toplumun kadın gazeteciye bakışında erkek gazetecilerden farklılık gösterdiği'dir". Bu durumda kadınların maruz kaldıkları tacizin de onların düzensiz çalışma saatleri konusunda tedirginlik duymalarının bir nedeni olarak gösterilebilir.

Denizli'de görev yapan Özlem Özmen de incelenen Uçan Haber dergisinde verdiği sunumda maruz kaldığı tacize yönelik bir tutumu şöyle dile getiriyor:

"(...) ofisimizde kişisel eşyalarının bulunduğunu ortaya koymakta direkt olarak gösteren adamlarla çalışıyoruz. Ortalıkta yarı giyinip soyunmak neyin göstergesi? Üstelik bu tacizdir diyerek en üst düzeydeki yetkiliye bunu her seferinde sinir küpü olarak aktarmam karşısında 'yapacak bir şey yok, neden abartıyorsun' bakışlarıyla karşılaşıyorum".

Gazeteci kadınların görevlerinde şiddete maruz kaldıklarına yönelik yazılarda ise onların genelde sözel olarak erkekler tarafından saldırıya maruz kaldıkları bulgulanmıştır. Kadınların başarılı olduklarında takdir yerine kızgınlık topladıkları belirtilmiş, onlara ters gelen konularda karşı çıktıklarında "firijit" ya da "Tazmanyaca canavarı" gibi alaycı ve aşağılayıcı sözlere maruz kaldıkları ifade edilmiştir. Ayrıca

³ Bu durumu anlatan röportajdan bir örnek: "Kimilerine göre aşkın, börtü böceğin yazarları..." (Saner, O. Ö.).

kadınların hemcins meslektaşları arasında da rekabet nedeniyle sözel saldırılarla şiddete maruz kaldıkları incelenen yazılarda tespit edilmiştir.

Foto muhabirliği yapan kadınların da erkeklerle arasındaki mücadeleyi Kızmaz'ın röportajından gazeteci Funda Okçu şöyle anlatıyor:

“Foto muhabirleri o anı yakalayabilmek için kendi aralarında çok vahşi bir mücadeleye girişiyorlar. Makinenin ağırlığı bir yandan, itiş-kakış bir yandan bu durumda biraz daha iriyarı olmazsan sıkıntı yaşıyorsun”.

3. Gazeteci Kadınların Çalışan Kadın Olarak Ev Hayatı ve Annelikleri

Ev kadını ve anne gazeteci olarak kadınların yaşadığı zorluklara ilişkin incelemede bir röportaj yazısı bulunmakla beraber, bu röportajda gazetecilere konu hakkında soru sorularak söz verildiği için bu çalışmada yer verilmiştir.

Verilen yanıtlar çerçevesinde, gazeteci kadınların meslek hayatlarındaki zor koşulları ve iş yükümlülüklerini en iyi şekilde yerine getirmeleri beklentileri yanında özel alanda da onlardan ev kadını ve anne olarak görevlerinin aksatmadan, tam olarak yapmaları beklendiği vurgulanmaktadır. Bununla ilgili röportajı yapılan gazeteciler şunları söylemektedir:

“Kadınlar çift mesai yapıyor. Hem evde hem işte. (...) (eve işten geç saatte dönmek durumunda olduğu bir deneyiminde) Bir buçukta eve gittiğimde çocuk beni bekliyordu. Böyle olunca insan vicdan azabı çekiyor.”
(Funda Okçu)

“Çok istisnalar dışında, benim çevremdeki tüm kadın gazeteciler eve gittiklerinde tamamen geleneksel bir ev kadını. Yemeğiyle, temizliğiyle, eşinin takımının ütüsüyle...” (Halide Tayyar)

“Benimle aynı saatte işten çıkan erkek arkadaş evine gidiyor, önüne sıcak yemeği konuluyor. Televizyonunu izliyor, sonra vurup kafayı yatıyor. Ben eve gidiyorum, yemek yapıyorum, çocuktan şuydu buydu derken bütün gece ayakta kalıyorum. Sonra ertesi sabah onunla aynı saatte burada oluyorum. Onunla aynı işi yapıyorum. İş anlamında hiçbir fire yok.”
(Çiğdem Odabaşı)

Gazeteciler hem iş kadını hem ev kadını ve anne olarak yükümlülüklerini en iyi şekilde yerine getirmek ve “fire vermemek” uğruna kendilerinden verdiklerini ve sürekli fedakarlık yaptıklarını dile getirmektedir. Bu durumu fiziksel olarak kaldırsalar bile baskısını psikolojik olarak daha çok yaşadıklarını vurguluyorlar. Çocuklarını istedikleri gibi büyütmediklerini, sağlık sorunları yaşadıklarını; buna karşılık işlerini asla aksatmamak durumunda olduklarını dile getiriyorlar. Örneğin gazeteci Halide Tayyar hem işte bir toplantı olduğunda, hem de çocuğu hastaysa, toplantıya katılmak zorunda olduğunu ve çocuğunu hastaneye götürmesi için başkasını bulmak mecburiyetinde kaldığını dile getiriyor.

Toplumda genellikle anne olmakla meslek sahibi kadın olmak bağdaştırılamamakta, çalışan kadının iyi ev kadını ve/veya anne olamayacağı, ev ve

annelikle ilgili yükümlülüklerini layıkıyla yerine getiremeyeceği önyargısı taşınmaktadır. Örneğin gazeteci Zeynep Oral *Meslek Yarası* adlı kitabında bununla ilgili kalıp yargıyı hafif alaya alarak şu şekilde eleştiriyor (2006: 105):

“Gazetecilik mesleği ile annelik görevini nasıl bir arada yürütebildiniz?” Ah, ne çok duydum bu soruyu! Keyfim yerindeyse, karşımdaki genç meslektaşına ben de hemen şu soruyu sorarım: ‘Siz hiç, bir erkek gazeteciyle röportaj yaparken ‘Gazetecilik mesleği ile babalık görevini bir arada nasıl yürütebildiniz?’ sorusunu sordunuz mu? Hayır, elbet sormamıştır! Hiçbir erkek gazeteciye ya da erkek doktora, avukata, öğretim üyesine, polise, mimara, mühendise böyle bir soru sorulmaz... Geçelim!”

SONUÇ

Üniversitelerde iletişim fakülteleri ve gazetecilik bölümlerinin açılmasıyla beraber, bu meslekte eğitim gören ve çalışan gazeteci kadınların sayısı da ülkemizde giderek artmaktadır. Bununla birlikte ataerkil ideoloji altındaki egemen medya örgütlerinde çalışan gazeteci kadınlar hala cinsiyet ayrımcılığına ilişkin sorunlar ve zorluklar yaşamakta, kariyerlerinde yükselmede ve iyi olanaklarla meslek hayatlarına devam etmede bazı engellerle karşılaşmaktadırlar.

Bu çalışmada sivil toplum örgütü Uçan Süpürge'nin yayınladığı, alternatif bir kadın dergisi olan Uçan Haber'in "Medya ve Kadın" konulu Aralık 2006 özel sayısı incelemeye alınmıştır. Dergiden gazeteci kadınlarla ilgili çeşitli makale, sunum ve röportaj yazılarından oluşan toplam on sekiz metin incelemeye alınmıştır. Gazeteci kadınların cinsiyet ayrımcılığına dair karşılaştıkları sorunlar üç başlık altında gruplandırılarak irdelenmiştir.

İncelenen yazılara göre karar mekanizmalarında yer alan kadın sayısının çok az olduğu belirtilmiş, bu konuda erkeklerin tercih edildiği ve kadınların meslekte yükselbilmeleri için erkek meslektaşlarından daha çok çaba harcamaları gerektiği ifade edilmiştir. Bununla beraber, medyada gazeteci kadın sayısının giderek artmasıyla beraber hala bu oranın yüzde ellinin altında olduğu vurgulanmıştır. İncelemeye göre gazeteci kadınlar erkek meslektaşları tarafından en çok sözel taciz ve şiddete maruz kalmakta, düzensiz çalışma saatlerinden ötürü evlerine dönerken de tacize maruz kalmaktadırlar. Karşı oldukları bir görüş veya davranışı eleştirdiklerinde de erkek meslektaşları tarafından alaycı tepkiler almaktadırlar. Çalışma kapsamında ele alınan yazılarda gazeteci kadınların ev kadını ve anne olarak da onlardan beklenen görevleri yerine getirmede pek çok fedakarlıklarda bulduklarını, hem iş hem aile hayatlarındaki yükümlülüklerini yerine getirebilmek için kendilerinden ödün verdikleri ve bununla ilgili olarak erkek meslektaşlarından çok daha zor koşullarda mesleklerine devam ettikleri belirtilmiştir.

Türkiye’de çalışan kadınlar üzerine yapılan değerlendirmeler çoğunlukla kadınların ev dışında ücretli çalışmalarının birincil amaç olmadığı, eğer çalışıyorlarsa buna geçici veya zorunlu uğraş gözüyle bakıldığı, aslında kadınların bulunmak istedikleri alanın ev, yapmak istedikleri uğraşların da ev kadınlığı ve annelik olduğu

yönünde olmuştur. Bir başka deyişle kadınların kentsel ekonomik etkinliklere neden az katıldıkları, genellikle onların aile içindeki rol ve bu role bağlı tercihleriyle ve aile içindeki ataerkil ilişkilerle açıklanmıştır (Ecevit, 2010: 107). Bu düşünce eğiliminin, araştırma bulgularından da yola çıkarak hala geçerli olduğunu söylemek mümkündür.

Hemen bütün iş alanlarında olduğu gibi medya sektöründe de gazeteci kadınlar cinsel ayrımcılığa ilişkin pek çok sorun ve engellerle karşılaşmaktadır. Kadınların gazeteci veya medya çalışanı olarak bu denli azınlıkta ve ikincil konumda olmaları, dolaylı olarak kadının medyadaki temsilini de etkilemektedir; çünkü kadının medyada ele alınışındaki baskın ve yaygın tavrın erkek egemen bakış açısıyla sürdürüldüğü hala yapılan çalışmalarda ortaya çıkmaktadır (Saktanber, 2010; Oral, 2010; Yağbasan ve Çiçek, 2010; Gencil-Bek ve Binark, 2000).

Türkiye’de kadınlar, meslek sahibi olarak iş dünyasında kendi kimliklerini oluşturabilmek ve ona sahip çıkabilmek için hala ciddi bir mücadele vermektedir. Medya da bu anlamda, çalışan kadınların sektördeki konumu açısından önemli bir mücadele alanıdır. Bununla beraber, haklarının bilincinde olan gazeteci kadınların sayısının artmasıyla beraber daha dengeli ve daha az cinsel ayrımcılığın olacağı bir ortamın mümkün olabileceği her zaman düşünülmelidir.

KAYNAKÇA

- Asker, A. (1991). *Kadın Gazeteciler*. Tezler Dizisi: 5, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları: 34.
- Chambers, D.; Steiner, L. ve Fleming, L. (2004). *Women and Journalism*. New York: Routledge.
- Dursun, Ç. (2011). Yazın, Medya Ve Sanatın Cinsiyeti, Türkiye’de 1975-2010 Arasında Haber, Habercilik Ve Gazetecilik Çalışmalarında Kadın Sorunlarına Bakış ve Feminist Yaklaşımlar. *Birkaç Arpa Boyu...21.Yüzyıla Girerken Türkiye’den Feminist Çalışmalar* içinde. S. Sancar (Der.), İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, s. 603-647.
- Ecevit, F. Y. (2010). Kentsel Üretim Sürecinde Kadın Emeginin Konumu ve Değişen Biçimleri. *1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar* içinde. Ş. Tekeli (Der.), 4. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 105-114.
- Erdoğan, D. (2014). *Türkiye’de Kadın Gazeteci Olmak Neye Karşılık Gelmektedir? Aslı Aydıntaşbaş ve Akif Beki Arasında Geçen Tartışma Üzerinden Bir Değerlendirme*. 20 Eylül 2016 tarihinde <https://www.academia.edu/11077466/> adresinden erişildi.
- Gencil-Bek, M. ve Binark, M. (2000). *Medya ve Cinsiyetçilik*. Ankara: Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Haberciliği ‘Kadın Hak’lı Hale Getirmek*. (2005). 20 Şubat 2007 tarihinde http://www.ucansupurge.org/index.php?option=com_content&task=view&id=2478&Itemid=71 adresinden erişildi.
- Kanetti, V. (2002). *Koş Süreyya Koş*. 2. Baskı. İstanbul: Gendaş Kültür.
- Köker, E. (2000). Medya Çalışmalarının Cinsel Şiddeti Yorumlama Biçimleri. *Televizyon, Kadın ve Şiddet* içinde. Çelik, N. B. (Der.), Ankara: KİV Yayınları, s. 317-352.
- Mater, Ç. (2007). *Medyada Kadının Kendi Var Sözü Yok*. (Doğan, S. ile röportaj) 1 Ağustos 2016 tarihinde <http://bianet.org/kadin/saglik/90735-medyada-kadının-kendi-var-sozu-yok> adresinden erişildi.

- Oral, H. (2010). Toplumsal Cinsiyet ve Haber Etiği Bağlamında Medya ve Cinsiyet Ayrımcılığı. *Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve Etik Sempozyumu* içinde. Ankara: Karınca Ajans Yayıncılık Matbaacılık, s. 571-584.
- Oral, Z. (2006). *Meslek Yarası*. 2. Baskı. İstanbul: Doğan Kitap.
- Saktanber, A. (2010). Türkiye’de Medyada Kadın: Serbest, Müsait Kadın veya İyi Eş, Fedakâr Anne. *1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar* içinde. Ş. Tekeli (Der.), 4. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 187-205.
- Saygılı, F. (2014). Sokakta bir gazeteci: Suat Derviş. *Fe Dergi*, 01/2014, Cilt 6, Yayın 1, s. 18-26.
- Şen, D. (2016). *Kadın gazeteci olmak zor!* 20 Eylül 2016 tarihinde <http://www.medyagunlugu.com/Haber-1940-kadin-gazeteci-olmak-zor.html> adresinden erişildi.
- T., Ç. (2016). *Bir Kadın Gazeteciyi Anneliğiyle Yargılama Hakkını Nereden Buluyorsunuz?* 20 Eylül 2016 tarihinde <http://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/174923-bir-kadin-gazeteciyi-anneligiyle-yargilama-hakkini-nereden-buluyorsunuz> adresinden erişildi.
- Tahaoglu, Ç. (2015). *Türkiye’de Kadın Gazeteci Olma Halini Hollandalılara Anlattık*. 20 Eylül 2016 tarihinde <http://bianet.org/biamag/ifade-ozgurlugu/168180-turkiye-de-kadin-gazeteci-olma-halini-hollandalilara-anlattik> adresinden erişildi.
- Timisi, N. (1997). *Medyada Cinsiyetçilik*. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Uçan Süpürge Kurumsal. 28 Temmuz 2016 tarihinde http://ucansupurge.org/TR,1320/kurumsal.html?_tag1=635828445510000000 adresinden erişildi.
- Van Zoonen, L. (1994). *Feminist Media Studies*, The Media, Culture & Society Series, SAGE Publications.
- Yağbasan, M. ve Çiçek, A. (2010). Gelenekselden Popülere Medyada Evliliğin Temsili ve Etik (İzdivaç Programlarının Toplum Tarafından Algılanışı). *Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve Etik Sempozyumu* içinde. Ankara: Karınca Ajans Yayıncılık Matbaacılık, s. 551-570.